

ПИСАТЕЛСКАТА МЕМОАРНА ПАМЕТ ЗА ЙОРДАН ЙОВКОВ – ВАРИАНТИ НА ПОМНЕНЕ

Теодора Кашилска

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В текста хронологично се проследява натрупването на писателска памет за Йордан Йовков в рамките на повече от четиридесет години. Направени са изводи за динамиката при конструирането на тази памет с оглед на политическия контекст в България през втората половина на XX век. Особено внимание е обърнато на книгата „Йордан Йовков. Документи и свидетелства за живота и творчеството му“ (1947), която има фундаментална роля в съставянето на паметта за писателя. Във втората част на текста е проследено наличието на няколко топоса на повторителност в мемоарите за Йордан Йовков – склонността му към съзерцание, привързването му към Добруджа. В хода на работата е предложен един различен поглед към тези текстове, според който писателската памет за твореца разпознава персонажите му като идентификационно важни за личността му.

Ключови думи: мемоари; памет; литературна история; българска литература на XX век; Йордан Йовков

1. Хронология на натрупването на паметта

Името на Йордан Йовков е едно от най-често срещаните в писателската памет за периода между двете световни войни. Десетилетия след смъртта на писателя през 1937 г. неговите съвременници не спират да записват спомени от познанството си с него.

Първият сборник със спомени за Йордан Йовков е отпечатан няколко месеца след смъртта му под редакцията на Светослав Минков. Това е изданието „Йордан Йовков. Спомени, статии и бележки за живота и творчеството му“ (1937), в което са включени основно текстове на писатели и литературни критици. Сред тях са Елисавета Багряна, Владимир Василев, Дора Габе, Константин Константинов, Димитър Подвързачов, Георги Цанев, Теодор Траянов, Константин Петканов, Христо Радевски и др. В бележка към изданието съставителят Светослав Минков отбелязва, че материалите в сборника са препечатани от изчерпания вече „Йовков лист“, издаден по случай четиридесет дни от смъртта на писателя. Целта е да се даде едно „по-трайно значение на

текстовете“ и да бъдат запазени като „ценен извор за бъдещи изследвания върху живота и творчеството на големия покойник“ (Minkov 1937, p. 133). Част от тези мемоарни текстове намират трайно място в писателската памет за Йордан Йовков и са препечатвани в по-късни сборници и юбилейни издания (спомените на Елисавета Багряна, Дора Габе, Христо Радевски, Константин Константинов, Димитър Подвързачов и др.), но част от текстовете не са отпечатани втори път и не добиват широка популярност (спомените на Теодор Траянов, Константин Петканов, Михаил Арnaudов и др.). С увеличаването на времевата дистанция тези текстове се превръщат в библиографска рядкост и скоро са забравени, което ги изтласква от ядрото на паметта за авторовата личност.

През 1940 г. е издадена книгата на Григор Василев „Йордан Йовков. Спомени и писма“ (1940). Авторът е общественик и съученик на Йордан Йовков, а книгата е първото подобно издание за писател от междувоенния период. Значително по-късно се появяват книги за отделни личности като „Спомени за Христо Смирненски“ (1955) от Крум Кюлявков, „Срещи и разговори с Никола Вапцаров“ (1961) от Георги Караславов и др.

Необичайна е появата на сборника „Йордан Йовков. Документи и свидетелства за живота и творчеството му“ (1947) под съставителството на Димо Минев. В първото десетилетие след 1944 г. Йордан Йовков е изтласкан от центъра на литературния живот. Обяснение за това отсъствие на писателя дава Любка Липчева-Пранджева в своята книга „Класици, изгнаници, емигранти“ (2020). Предмет на изследването е количественият „пик“ в преводното битие на писателя на немски език в периода 1931 – 1944 г. Търсейки причините за този „пик“, Любка Липчева-Пранджева достига до заключението, че в най-превежданите и в най-публикуваните творби на Йордан Йовков в немскоезична среда присъства топосът Добруджа – това са творби като „Жетварят“, „Чифликът край границата“, „Земляци“ и „Вечери в Антимовския хан“. Изследователката отбелязва, че връщането на Южна Добруджа на България през 1940 г. е успех за множество стратегии, сред които и на германската политика на Балканите, от което следва, че „огласяването на този успех на всички нива на публичността е повече от желателно – Добруджа (добруджанското) е мястото на справедливо възстановена кръвна връзка със свещената земя. „Певецът на Добруджа“ съответно е и най-желаният български автор, гостуващ на немскоезичния книжен пазар“ (Lipcheva-Prandzheva 2020, p. 175). Този преводачески „пик“, напълно независим от волята на починалия през 1937 г. Йордан Йовков, предопределя „показния драматизъм на отхвърленост, с който следващото десетилетие ще чете вече на български и в родния им контекст произведенията на Йовков (Lipcheva-Prandzheva 2020, p. 176).

В този контекст отпечатването на изданието на Димо Минев, и то през 1947 г., отбелязваща десетгодишнината от смъртта на твореца, е изненадващо. Важно

е да се каже, че изданието не е обявено като юбилейно и никъде в него не е посочено, че то се издава по повод годишнината. Обяснение за появата му дава предговорът от Димо Минев. Авторът подробно разказва за зараждането на идеята за сборника и етапите на работа, които довеждат до публикуването на книгата. Димо Минев започва работа по изданието през 1942 г., след като попада на статията „Йордан Йовков в с. Каралии – Добруджа. По разказа на дядо Станю от същото село“ от Г. Ив. Бояджиев във вестник „Българска мисъл“. Това поражда у него любопитство за всичко, което биха разказали Йовковите близки и приятели от различни краища на България. В допълнителен стимул за Димо Минев да започне своята обиколка по издирване на спомени за Йордан Йовков, се превръща фактът, че библиотеките са затворени поради опасност от бомбардировки заради избухналата война. От 1942 до 1946 г. Димо Минев посещава Добрич, Котел, Жеравна и по-малки населени места из Добруджа в събиране на спомени, фотографии и материали за живота и делото на Йордан Йовков. През 1945 и през 1946 г. Българската академия на науките отпуска пари на Димо Минев, за да продължи пътуванията си. По това време секретар на Управителния съвет (по-късно научен секретар) на БАН (1942 – 1949) е Спиридон Казанджиев – един от най-близките приятели на Йордан Йовков.

Книгата на Димо Минев е резултат от дългогодишната работа на съставителя и сътрудничеството му с Българската академия на науките. Самият Димо Минев отбелязва, че приключва работата по изданието през 1946 г., но е възможно умишлено да организира публикуването на книгата през годината, отбелязваща десетгодишнината от смъртта на Йордан Йовков. Въпреки това не може да се твърди, че изданието е юбилейно или че чрез него официалната власт чества паметта на Йордан Йовков. Димо Минев има лична заслуга за появата на тази книга, макар че не трябва да се подценява участието и на Спиридон Казанджиев като помощник за отпечатването ѝ в Българската академия на науките.

Освен спомени на приятели и колеги от учителските години на Йордан Йовков в книгата са публикувани малък брой спомени на негови колеги писатели – „Продължих проучванията си в София през август 1945 г. Там получих някои указания от съпругата на писателя г-жа Д. Йовкова и влязох във връзка с редица български писатели, с които Йовков е поддържал дружба или е имал с тях някакви връзки. От последните получих написани спомени“ (Minev 1947, р. 8). Димо Минев не дава повече подробности за събираческата си работа на писателски спомени, но в книгата са включени текстове на автори като Дора Габе, Стоян Загорчинов, Георги Райчев, Стилиян Чилингиров и Христо Цанков-Дерижан, Йордан Стратиев, литературните критици Владимир Василев, Никола Атанасов, Стефан Попвасилев. В сравнение с включените спомени на близки и приятели на Йордан Йовков писателските спомени за твореца са твърде

малко на брой. Това се дължи на специфичния подбор на текстовете – замисълът на Димо Минев за книгата е да бъдат събрани спомените на непопулярни личности, приятели на Йордан Йовков от Добруджа, които той да издири в продължение на няколко години, да обходи места, които никога не е успял до този момент („В предлагания труд давам място само на нови, неизвестни, или малко известни сведения и документи относно живота, службата и творческото дело на Й. Йовков“ (Minev 1947, p. 9). На финала на своя предговор Димо Минев споделя намерението си да бъде събран материал и за втори том.

Втори том на книгата не е отпечатан, но през 1969 г. Димо Минев издава вече публикувания том, като отбелязва, че изданието е допълнено и редактирано. Съпоставителният преглед на двете издания обаче показва, че редакциите са основно върху структурата на книгата и подредбата на текстовете в тях, а не в съдържанието. Няма премахнати или добавени писателски текстове към второто издание.

В периода 1947 – 1960 г. липсва цялостно мемоарно издание (било то сборно или авторово) за Йордан Йовков. Едва в края на 50-те години се появяват отделни кратки спомени в различни издания като „Път през годините“ (1959) от Константин Константинов и „Спомени весели и невесели на български писатели“ (1959) от Константин Гълъбов. И Константин Константинов, и Константин Гълъбов са сред авторите, чиито спомени се различават от идеологическите мемоарни разкази за периода между войните. В този период е написан и мемоарният текст на Стилиян Чилингиров за Йордан Йовков, но той е публикуван едва през 2015 г. в книгата „Моите съвременници“, том 2 (2015). Повече от едно десетилетие паметта за Йордан Йовков не се попълва активно, въпреки че спомени за него са включени в едни от най-значимите мемоарни книги за периода.

Паметта за писателя започва да се дооформя отново чак през 60-те години. От огромно значение е книгата на Спиридон Казанджиев „Срещи и разговори с Йордан Йовков“ (1980). Авторът на изданието е един от малцината близки приятели на твореца, мнозина от Йовковите съвременници свидетелстват за близостта между двамата и честите им беседи. Спиридон Казанджиев е не само близък приятел на Йордан Йовков, но и учен, занимаващ се с проблемите на психологията, естетиката и литературната критика, което прави записаните от него спомени и разговори още по-ценни за реконструирането на психологическия и творческия портрет на писателя.

Важно значение за реабилитирането и утвърждаването на Йордан Йовков в канона на социалистическата литература има включването му в първия том на поредицата „Литературни мемоари“ на издателство „Български писател“ през 1962 г. заедно с Елин Пелин и Антон Страшимиров. В изданието със спомени за тримата белетристи са включени най-много спомени за Йордан Йовков (общо тридесет и четири мемоарни текста; за сравнение текстовете за

Антон Страшимиров са деветнадесет на брой), което е показателно за обема на натрупания корпус мемоарни текстове за Йордан Йовков до 60-те години на XX век. Почти всички спомени в сборника са вече публикувани, изключения правят текстовете на съпругата на писателя Деспина Йовкова и на литературния критик Георги Константинов, които се публикуват за първи път.

Десетки са писателските мемоарни текстове на Йовковите съвременници, публикувани през следващите десетилетия от автори като Малчо Николов, Иван Мешеков, Камен Зидаров, Георги Цанев, Вичо Иванов и др. Едни от най-късно публикуваните писателски спомени за твореца са част от книгите „Спомени. Дневници. Писма“ (1983) на Иван Радославов, „Срещи по пътищата. Мемоарни импресии“ (1984) на Владимир Полянов и „Объркани спомени“ (1986) на Димитър Пантелеев.

Писателската памет за Йордан Йовков се натрупва в продължение на повече от четири десетилетия. Прекъсване в това натрупване се наблюдава в първите години след установяването на новия политически режим, приблизително това е времето от 1944 до 1956 г. Въпреки спада в съставянето на спомени за писателя именно в този период е издадена една от най-важните книги, която има фундаментална роля в конструирането на паметта за писателя – „Йордан Йовков. Документи и свидетелства за живота и творчеството му“ (1947) на Димо Минев. От смъртта на писателя през 1937 г. до края на 80-те години, когато са написани и публикувани последните спомени на Йовковите съвременници, паметта за него непрекъснато нараства. Тази памет се консолидира в няколко основни ядра.

2. Варианти на помнене

В паметта за Йордан Йовков се наблюдават няколко топоса на повторителност. От една страна, тази повторителност се изразява в това, че Йовковите съвременници разпознават едни и същи проявления на характера на писателя и ги описват в спомените си – неговата затвореност, мълчаливост, перфекционизма му. От друга страна, е налице и специфична тематична повторителност в мемоарните текстове. В голяма част от тях Йордан Йовков е поставен в контекста на едни и същи обстоятелства, при които се проявяват най-характерни му черти – посещенията в различни столични заведения, по време на които обмисля бъдещите си творби или в по-редки случай беседва със свои колеги по перо; трудностите, свързани с намиране на добра работа, която да му позволи да се отдаде на писане, и др. Тази осезаема повторителност в мемоарните текстове за писателя е коментирана и от Антоанета Алипиева.

Спомените за Йордан Йовков, представени в книгите на Димо Минев „Йордан Йовков. Спомени и документи“ (Вн., 1969) и „Антон Страшимиров, Елин Пелин, Йордан Йовков в спомените на съвременниците“ (С., 1962) имат категоричен лайтмотив, определящ битийното присъствие на писателя:

„тих“, „мълчалив“, „срамлив“, „замислен“, „сдържан“, „мрачен“, „неразговорлив“, „затворен“, „съсредоточен“, „кротък“, „свит“, „скромен“, „не дружелюбен с никой“. Тази устойчивост на един вътрешен психологически портрет е породена от забелязвания от всички факт, че „Йовков винаги си запазваше някаква неутрална зона около себе си“ (Стоян Загорчинов, че никой външен не може вътрешно да присъства в психическите процеси на Йовковата личност, която, пребивавайки в света, поглъща и интериоризира чутото за света (Alipieva 2002).

В текста си Антоанета Алипиева изгражда психологически портрет на Йордан Йовков с помощта на мемоарните текстове, като обвързва създадения устойчив портрет на автора със същността на героите му – „Самотен автор, самотни герои, самотни метафори на градивността, сдобили се със съдба, в която самобитието овладява съществуването и със своята активност го осъществява и подлага на изпитания“ (Alipieva 2002). Тезата на Антоанета Алипиева намира подкрепа в по-ранния мемоарен текст на Петър Динеков.

Когато четем произведенията на Йовков, не можем да не открием възплътена в някои от героите му тая дълбока вътрешна негова съсредоточеност, привидна затвореност и откъснатост от света, зад която се криеше всъщност непрекъснато вътрешно общуване с хората. Нима от нея няма нещо в мислите и съзерцанията на „Дядо Щерьо“, в „Сенебирските братя“, в чертите на Иван Белин, който – както пише Йовков – „обичаше да се вглежда внимателно във всяко нещо, да вникне в него, да го проумее; в прекрасния образ на Сали Яшар, прочутия майстор на каруци от Али Анифе в „Песента на колелетата“? [...]

Не е трудно да открием дълбокото вътрешно родство между тоя прочут майстор на каруци и самия писател, чрез него да разберем по-добре самия писател, който като Сали Яшар бе вдълбочен в себе си, „приказваше малко, но и малкото, което кажеше, беше ясно, умно, отмерено“, който дълги часове съзерцаваше света и хората, останал сам със себе си и с мислите си. Тоя образ на Йовков – мълчалив и замислен, съсредоточен в себе си – ще запомнят всички, които го познаваха (Dinekov 1962, p. 547, 548).

Петър Динеков споделя, че има възможността да общува с Йордан Йовков в последните години от живота му заради разликата във възрастта помежду им („Детинството и ученичеството ми бяха изпълнени с образите на трима български писатели, които най-много обичах да чета – Вазов, Елин Пелин и Йовков“ (Dinekov 1962, p. 544). Дори и по време на по-късните си срещи с писателя Петър Динеков запазва дистанция и не установява близки отношения с писателя. Това подсказват детайлите в мемоарния текст – „приближавах се към с него с безгранично уважение“; „виждах го най-често в книгоиздателство „Хемус“ (Dinekov 1962, p. 545). В този смисъл мемоарният текст на Петър Динеков е преди всичко един литературно-исторически портрет на човек, за когото авторът има преки впечатления.

Това сближава текста на Петър Динеков с този на Антоанета Алипиева и го отдалечава от същинските мемоарни текстове на Йовковите съвременници.

В своята „История на българската литература“ Светлозар Игов също коментира близостта между живота на Йордан Йовков и живота на неговите герои, като определя Сали Яшар от разказа „Песента на колелетата“ за „идеален, битиен двойник“ (Igov 2010, p. 736) на писателя.

Изследователи като Петър Динеков, Антоанета Алипиева и Светлозар Игов забелязват характерни черти в Йовковия портрет, които разпознават като vyplътени в героите от произведенията му. Възможно ли е обратното – дали паметта за писателя не разпознава част от персонажите му като идентификационно важни за личността му?

В голяма част от мемоарните текстове на своите съвременници Йордан Йовков е описан като мълчалив, затворен, вглъбен в собствените си мисли човек, който се разкрива единствено в компанията на близки приятели, и то в доста редки случаи. Много от авторите подчертават склонността му към съзерцание и съсредоточено вглеждане в света около себе си.

...потънал в съзерцание (Dinekov 1962, p. 545).

... съзерцателен и романтичен натюрел (Zagorchinov 1962, p. 371).

...той беше затворен и необщителен, мълчалив, унесен в съзерцания, съсредоточен в себе си и мъчно се разкриваше в дружеска беседа (Popvasilev 1962, p. 442).

... по-затворен, по-своенравен, по-усамотен от другите (Raychev 1962, p. 349).

... обикновено седеше сам на маса и явно не търсеше общуване с препълненото по това време с писатели и художници помещение; Въобще Йовков беше вглъбен в себе си човек, с честни пориви. Той не общуваше с много хора, не идваше на събрания; ...почти слаб, попрегърбен [...] приведен леко на една страна, вглъбен в себе си (Polyanov 1984, p. 106).

...Йовков бил тих, скромен и много вглъбен в себе си младеж (Dimitrova 1998, p. 120).

...мълчалив, устремил поглед в една точка (Mesechkov 1978, p. 265).

...Йордан Йовков беше по-особен характер от другите членове на компанията. Додето другите шумяха, шумно изразяваха своите възторзи или негодувание от нещо, той стоеше през цялото време мълчалив, рядко се вмесваше и винаги съсредоточен и съзерцателен (Radoslavov 1983, p. 137).

...Седи до масата на тротоара, неподвижен, прехвърлил един крак връз друг, с малко вдигната глава, със стиснати устни и поглед, едновременно отправен навън за наблюдение и съсредоточен за вътрешно съзерцание... Посочи ми го Людмил Стоянов: „Ела да видиш Йовков! Истински син на селото... Мълчи по цели часове. С никого не говори“ (Popdimitrov 1962, p. 439).

Всички тези черти са типични и за част от Йовковите герои.

...Той имаше философски наклонности и обичаше тихите съзерцания; обичаше усамотението си (Адамов от „Наблюдател“).

...Токмакчията обичаше да се вглежда и в най-дребните неща, забелязал беше вихрушката и ако беше друг път, кой знай где щяха да го отведат мислите му и какви мъдри заключения щеше да направи (Токмакчията от „Съд“).

...откъснат от всичко, забравил за всичко, потънал в тая странна замисленост, която изпълнеше очите му, скрити под гъстите му вежди; ...прегърбен малко, спокоен и загледан в земята; ...благ, тих, вдълбочен в себе си. Той приказваше малко, но и малкото, което кажеше, беше ясно, умно, отмерено, а на ония, които го слушаха, винаги се струваше, че в очите на Сали Яшар остава още много нещо недоречено, премълчано и скрито (Сали Яшар от „Песента на колелетата“).

...тежък, дръпнат навътре поглед, замислен (Вълкадин от „Вълкадин говори с бога“).

...Но в цялата му фигура има сега нещо угнетено и скръбно. Той е приведен много [...] неподвижен и загледан в земята (Стоил от „Земляци“).

...замислен, съсредоточен в себе си, мъдър (дядо Недко от „Жетварят“)¹.

Способността да съзерцават, да забелязват и наблюдават търпеливо красотата около себе си, да разчитат тайнствения език на природата, притежават и Йовкови герои като Люцкан от „Последна радост“, дядо Щерю от „Сенебирските братя“, Боянов от „Мечтател“ и земляците от едноименната повест.

Образът на съзерцателя, изграден в мемоарната литература за Йордан Йовков, намира място и в литературноисторическото представяне на писателя. В „История на българската литература“, том 4 (1976) Пантелей Зарев включва описание на твореца, утвърдено в споменните текстове – „Обикновено са го виждали в безлюдните кафенета на центъра в София – „България“ на бул. „Цар Освободител“ или „Галата“ на „Левски“ – сам на масата, затворен за околните, **потънал в сладостни съзерцания на миналото** (подчертаването е мое – Т. К.)“ (Zarev 1976, p. 213).

Сред характерните черти на Йордан Йовков съвременниците му нареждат неизмеримата любов на писателя към родния край. Част от авторите на мемоарни сведения, подведени от Йовковия художествен свят, обаче бъркат родното място на писателя.

Не съм виждал човек по-привързан към родното място и хора, отколкото бе Йовков към Добруджа и добруджанците.

Преди 5 – 6 години една вечер седяхме само двама в кафене „Славейков“. Говорехме за незначителни неща. После той мълча-мълча и заговори изведнъж бързо, задъхано:

– Ти знаеш ли, Гюро, че аз не съм мислил да ставам писател. Още през войната моята мечта беше, ако ни остане Добруджа, да отида в Добричко и да

се захвана със земята. Имах си начертан и план. Щеше да бъде чудесно. И за нищо нямаше да мисля... Ама не можа... (Raychev 1962, p. 350).

Георги Райчев говори за любовта на писателя към родната земя, но забравя, че Йордан Йовков не е роден в Добруджа, а в планинското село Жеравна (област Сливен). Присъствието на Добруджа и добруджанците в Йовковите текстове (достатъчно е да споменем само сборника „Вечери с Антимовския хан“ (1928) е толкова осезаемо, че Йовковите съвременници са склонни да мислят Йордан Йовков за добруджанец. Привързването на писателя към Добруджа потвърждава, че художественият му свят има много силно въздействие върху съвременниците му, той на практика влияе върху цялото помнене и разбиране на околните.

Указател за тази специфична, „компенсаторна“ стратегия при изграждането на литературната памет за Йордан Йовков са и противоречията в нея. В късната си мемоарна книга „Объркани спомени“ (1986) Димитър Пантелеев опровергава твърденията за мълчаливостта на писателя, а и множество други автори свидетелстват за умението на Йовков да разказва увлекателно. Най-ранният мемоарен текст, в който писателят е представен като човек, който умее да завладява събеседниците си, е на Елисавета Багряна – „Разказваше много хубаво – просто, естествено, равно, но така картинно; с подробности, но така увлекателно – като че го четеше написано пред себе си“ (Bagryana 196, p. 353). Написаното от поетесата потвърждава Николай Лилиев: „Увлече ли се да разказва, Йовков увличаше и своите слушатели. Разказваше плавно, образно, както и пишеше. Речта му бликаше от непосредствен хумор, изпъстрен с тънки, едва доловими отсенки, които само окото на автор с богат дар на наблюдение може да приеме и предаде. Сякаш затвореният, нелюдимият Йовков се отделяше и отстъпваше място на впечатлителния, на разговорливия Йовков“ (Liliev 1962, p. 425). И Елисавета Багряна, и Николай Лилиев са част от близкото обкръжение на автора в отделни моменти от живота му, което им позволява да опознаят един по-различен Йовков от „нелюдимия“, утвърден в по-голямата част от мемоарните текстове. За тази откритост на писателя пред единствено близките си хора свидетелства Стоян Загорчинов – „Йовков умееше да разправя случки от своя живот с истинско художество, но само в присъствието на близки и познати хора“ (Zagorchinov 1962, p. 370).

Голяма част от писателите, съвременници на Йордан Йовков, не успяват да установят близък контакт с него. Това се дължи на Йовковата затвореност, необщителност и желание да изгражда около себе си „неутрална зона“.

Познавам по-добре писателя, нежели човека Йордан Йовков (Popvasilev 1962, p. 442).

... трябваше да го познаваш отблизо, за да го разбереш (Popdimitrov 1962, p. 441).

Между него и другите винаги се чувстваше разстояние и студенина (Konstantinov 1966, p. 403).

...този наш голям писател беше като Иван Вазов затворен човек, но не толкова мълчалив. По тази причина нямам нито един спомен, който да отваря прозорец към вътрешната стаичка на този писател – да ни разказва интимния му живот. Но такива спомени не вярвам да имат и другите му познаници, освен може би професор Спиридон Казанджиев, който беше най-близкият му приятел (Galabov 1959, p. 199).

Тази затвореност на писателя кара част от авторите на мемоарни текстове, непресекли никога „неутралната зона“ около него, да пренесат чертите на Йовковите герои върху самия него, да го видят като идентичен на собствените му персонажи. Матрицата на самия Йордан Йовков като разказвач намира място в стилистиката на помненето за него – оказва се, че тези, които помнят писателя, всъщност отчетливо помнят текстовете му.

БЕЛЕЖКИ

1. Текстът „Наблюдател“ е цитиран по електронната му публикация в сайта „Литературен клуб“ (Текстът е достъпен на: <https://litclub.bg/library/bg/yovkov/nabljudatel.htm>). Останалите текстове са цитирани от Българска дигитална библиотека „Словото“ (Текстовете са достъпни на: <https://slovo.bg/showauthor.php3?ID=95&LangID=1>).

ЛИТЕРАТУРА

- АЛИПИЕВА, А., 2002. Окончателната самота. В: *Електронно издателство Литернет*, 02.08.2002, <<https://litenet.bg/publish/aalipieva/kompleksi/samota.htm>> (10.05.2023).
- БАГРЯНА, Е., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, 1962, pp. 351 – 356.
- ВАСИЛЕВ, Г., 1940. *Йордан Йовков. Спомени и писма*. София: Книжарница Книпеграф.
- ГЪЛЪБОВ, К., 1959. *Спомени весели и невесели за български писатели*. София: Български писател, 1959.
- ДИМИТРОВА, С., 1998. *Спомените на една змеица*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.
- ДИНЕКОВ, П., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, 1962, pp. 544 – 551.
- ЗАГОРЧИНОВ, С., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, 1962, pp. 368 – 371.

- ЗАРЕВ, П., 1976. Йордан Йовков. В: *История на българската литература*. Т. 4. София: Българска академия на науките, pp. 213 – 271.
- ИГОВ, С., 2010. *История на българската литература*. София: Сиела.
- КАЗАНДЖИЕВ, С., 1980. *Среци и разговори с Йордан Йовков*. София: Български писател.
- КАРАСЛАВОВ, Г., 1961. *Среци и разговори с Никола Вапцаров*. София: Български писател.
- КОНСТАНТИНОВ, К., 1966. *Път през годините*. София: Български писател.
- КЮЛЯВКОВ, К., 1954. *Спомени за Христо Смирненски*. София: Народна младеж.
- ЛИЛИЕВ, Н., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, pp. 423 – 429.
- ЛИПЧЕВА-ПРАНДЖЕВА, Л., 2020. *Класици, изгнаници, емигранти*. София: Изток – Запад.
- МЕСЕЧКОВ, Н., 1978. *Завръщане към миналото (Спомени за български писатели)*. София: Български писател.
- МИНЕВ, Д., 1947. *Йордан Йовков. Документи и свидетелства за живота и творчеството му*. София: Българска академия на науките.
- МИНКОВ, С., 1937. *Бележка. // Йордан Йовков. Спомени, статии и бележки за живота и творчеството му*. Хемус, р. 133.
- ПАНТЕЛЕЕВ, Д., 1986. *Объркани спомени*. София: Партиздат.
- ПОЛЯНОВ, В., 1984. *Среци по дългия път. Мемоарни импресии*. София: Български писател.
- ПОПВАСИЛЕВ, С., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, pp. 442 – 447.
- ПОПДИМИТРОВ, Е., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, pp. 439 – 441.
- РАДОСЛАВОВ, И., 1983. *Спомени. Дневници. Писма*. София: Български писател.
- РАЙЧЕВ, Г., 1962. Спомен за Йордан Йовков. В: А. СТРАШИМИРОВ. *Елин Пелин. Йордан Йовков. В спомените на съвременниците си*. София: Български писател, pp. 348 – 350.
- ЧИЛИНГИРОВ, С., 2015. *Моите съвременници*. Т. 2. София: Кибеа.

REFERENCES

- ALIPIEVA, A., 2002. Okonchatelnata samota. V: *Elektronno izdatelstvo Liternet*, 02.08.2002, <<https://liternet.bg/publish/aalipieva/kompleksi/samota.htm>> (10.05.2023).
- BAGRYANA, E., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 351 – 356.
- VASILEV, G., 1940. *Yordan Yovkov. Spomeni i pisma*. Sofia: Knizharnitsa Knipegraf.
- GALABOV, K., 1959. *Spomeni veseli i neveseli za balgarski pisateli*. Sofia: Balgarski pisatel, 1959.
- DIMITROVA, S., 1998. *Spomenite na edna zmeitsa*. Sofia: Natsionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.
- DINEKOV, P., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 544 – 551.
- ZAGORCHINOV, S., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 368 – 371.
- ZAREV, P., 1976. Yordan Yovkov. V: *Istoria na balgarskata literatura*. T. 4. Sofia: Balgarska akademia na naukite, pp. 213 – 271.
- IGOV, S., 2010. *Istoria na balgarskata literatura*. Sofia: Siela.
- KAZANDZHIEV, S., 1980. *Sreshti i razgovori s Yordan Yovkov*. Sofia: Balgarski pisatel.
- KARASLAVOV, G., 1961. *Sreshti i razgovori s Nikola Vaptsarov*. Sofia: Balgarski pisatel.
- KONSTANTINOV, K., 1966. *Pat prez godinite*. Sofia: Balgarski pisatel.
- KYULYAVKOV, K., 1954. *Spomeni za Hristo Smirnenki*. Sofia: Narodna mladezh.
- LILIEV, N., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 423 – 429.
- LIPCHEVA-PRANDZHEVA, L., 2020. *Klasitsi, izgnanitsi, emigranti*. Sofia: Iztok-Zapad.
- MESECHKOV, N., 1978. *Zavrashtane kam minaloto (Spomeni za balgarski pisateli)*. Sofia: Balgarski pisatel.
- MINEV, D., 1947. *Yordan Yovkov. Dokumenti i svidetelstva za zhivota i tvorchestvoto mu*. Sofia: Balgarska akademia na naukite.
- MINKOV, S., 1937. *Uvodni dumi. // Yordan Yovkov. Spomeni, statii i belezhki za zhivota i tvorchestvoto mu*. Hemus, pp. 5 – 8.
- PANTELEEV, D., 1986. *Obarkani spomeni*. Sofia: Partizdat.
- POLYANOV, V., 1984. *Sreshti po dalgia pat. Memoarni impresii*. Sofia:

- Balgarski pisatel. POPVASILEV, S., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 442 – 447.
- POPDIMITROV, E., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, pp. 439 – 441.
- RADOSLAVOV, I., 1983. *Spomeni. Dnevnitsi. Pisma*. Sofia: Balgarski pisatel.
- RAYCHEV, G., 1962. Spomen za Yordan Yovkov. V: A. STRASHIMIROV. *Elin Pelin. Yordan Yovkov. V spomenite na savremennitsite si*. Sofia: Balgarski pisatel, 1962, pp. 348-350. CHILINGIROV, S., 2015. *Moite savremennitsi*. T. 2. Sofia: Kibea.

THE WRITERS' MEMOIR OF YORDAN YOVKOV – VARIOUS REMEMBRANCES

Abstract. The text chronologically traces the accumulation of writers' memory about Yordan Yovkov within more than forty years. Conclusions have been derived about the dynamics in the construction of this memory with regards to the political context in Bulgaria during the second half of the 20th century. The book „Yordan Yovkov. Documents and testimonies of his life and work” (1947) deserves special attention and has a fundamental role in forming the memory of the writer. In the second part of the text, the presence of several literary topoi of repetition in the memoirs of Yordan Yovkov is traced – his tendency to contemplate, his affection for Dobrudzha, etc. In the course of the work, a different view of these texts is proposed, according to which the writers' memory of the author recognizes his characters as identificationally important to his personality.

Keywords: writer's memoir; memory; literary history; Bulgarian literature of the twentieth century; Yordan Yovkov

✉ **Dr. Teodora Kashilska**

WoS Researcher ID: GWZ-2937-2022

Plovdiv University „Paisii Hilendarski”

24, Tzar Assen St.

4000 Plovdiv, Bulgaria

E-mail: tkashilska@gmail.com